

Dragan Babić

KAD SE SRETNU DRAKULA I ONJEGIN

(Gavra Vlaškalin: *Opsena*, samostalno izdanje, Zrenjanin, 2021)



U književnosti koja je naizgled zatvorena za sve što odskače od proseka i iskače iz kalupa, reklo bi se da nema mesta za dela koja su na granici eksperimenta i bilo kakve vrste oneobičavanja. No, svake godine svedočimo velikom broju dela koja se opisuju kao žanrovska ili delimično žanrovska. O tim delima se neretko govori u pežorativnom kontekstu, kao da ih sama činjenica da su zamišljena i iznesena unutar granica fantastike, naučne fantastike, horora ili kriminalističkih romana – ili pak predstavljaju mešavinu više različitih žanrova koji se manje ili više jednostavno spajaju u nešto veće i smislenije – diskvalifikuje u očima čitalaca, kritike i žirija relevantnih nagrada. U praksi, međutim, stvari nisu tako crne: žanrovska književnost je živa i aktivna, njome se bavi veliki broj pisaca, a određen deo produkcije svake godine je na relativno visokom nivou. Uz to, organizuju se festivali posvećeni žanrovskom pisanju, dodeljuju se nagrade za najuspelija dela u ovim okvirima i objavljuju se časopisi delimično ili u potpunosti posvećeni ovom tipu stvaralaštva. Uz sve to, čini se da sve veći broj autora koristi postulate žanrovske književnosti i unosi ih u svoja dela koja nisu striktno žanrovskog karaktera, što dovodi do dva jednako važna efekta: sa jedne strane, žanrovska književnost jača i dobija nove stvaraoce, čitaoce i proučavaoce, dok, sa druge, istovremeno sve više penetrira van granica žanra i postaje deo mejnstrima, mešajući se sa drugim žanrovima i formama. Ovaj trend dokazuje i roman *Opsena* Gavre Vlaškalinina koji meša različite uticaje sa obe strane granice što deli žanrovsku od nežanrovske književnosti.

Taj spoj se pre svega ogleda u uticajima klasične književnosti fantastike i horora, i to u delima koja idu od *Slike Dorijana Greja* i *Frankenštajna* do *Okreta zavrtnja* i *Drakule*. U pitanju je jedan široki dijapazon lektire koji autor poznaje i na koju aludira u različitim aspektima teksta. Na planu atmosfere, odnosa među junacima, psihologizacije protagoniste i narativnih tehnika, Vlaškalin spaja sve ove uticaje – i mnogo drugih u isto vreme – i čitaocu donosi jedinstvenu mešavinu kanonskih žanrovskih dela koja su ukorenjena u tradiciji usmenog pripovedanja čija je osnovna namera da zadrži pažnju slušalaca i dovede njihova čula do novih granica iskustva. Sva dela koja su aluzivno prisutna u *Opseni* polaze upravo iz istih tačaka i donose natprirodno u naizgled naturalistički milje doba u kojima nastaju, pokazujući kako su fantastični elementi književnosti i života već među nama, ali i kako je moguće spojiti dva korpusa koji izgledaju nespojivo. Time se stiže do nekih od najupečatljivijih naslova iz kanona fantastike i horora koje veza sa realističnom matricom čini prijemčivima, razumljivima i upečatljivima široj čitalačkoj

publici. Slično je i sa ovim romanom koji se stoga ne može nazvati striktno žanrovskom književnošću, već autor samo koristi njene domete kako bi pokušao da predstavi priču koja se čini jednostavnom, ali čija slojevitost upućuje na različite interpretacije i uglove čitanja. A pošto se sve što je u njoj okultno, nadrealno i oniričko ne objašnjava u okvirima realizma, čitaoci traže odgovore zajedno sa junacima i pokušavaju da dođu do spoznaje i kolektivne katarze koja će, baš zbog pažljivo dozirane količine fantastičnih i horor elemenata, delovati prirodno.

Još jedan razlog zašto se čitanje *Opsene* pretvara u brz i samorazumljiv proces jeste lik protagoniste romana Adrijana koji je, pored toga što je *de facto* centralna nit dela i element koji drži njegove ostale aspekte na okupu, u određenim sekvencama i njegov narator i glavni fokalizator. Kako u pogovoru ističe Vladimir Arsenić, ovaj junak je moderna predstava „romantičarskog tragičnog lika koji svoje pretke ima u Miltonovom Satani, Puškinovom Onjeginu ili Bajronovom Čajldu Haroldu ili, što je možda i najbliže, grofu Drakuli u interpretaciji Brema Stokera i Frensis Forda Kopole”. Pored toga, on možda najviše liči na skup različitih junaka grčkih tragedija, pre svih Edipa, kao i Šekspirovih drama – Romea, Magbeta, Hamleta, Otela, pa čak i kralja Lira – i na junaka pomenutog romana Oskara Vajlda. Slično svima njima, Adrijan je junak sa tragičnom greškom u svojoj srži, odnosno osoba koja pristupa rešenju jednog konkretnog problema svog života – činjenici da je kao dete ostao bez oca, a kasnije odrasta uz nasilnog očuha – na potpuno pogrešan način koji je proizvod njegove iskrivljene mašte i zablude. Ovde autor efektno spaja naslov romana i njegov prolog i, opet u maniru dela klasične književnosti, čitaocu daje uvid u to ko je njegov junak i koja ga greška vodi do tragičnog kraja. Tako u tom uvodnom delu otkriva da protagonista sanja devojkicu ljubičastih očiju i petla koji pije njenu krv, da bi je kasnije ubrizgao njemu:

Ptica se smiri kada devojkica iz tašne s poda izvadi dve kutije od rostfraja. Otvori jednu i iz nje izvadi špric sa iglom. Sitno perje na vratu mu se nakostreši posmatrajući kako ubada iglu i ružičastu tečnost iz šprica ubrizgava u venu. Njene ljubičaste oči su nestvarno isijavale.

Petao je kratko preleteo i spustio se na mladićevo levo rame. Propeo se celom dužinom tela i silovito probio kljunom između dva rebra, zarivši ga u mladićevo srce, istiskujući u njega kroz grkljan devojkicu krv, koja će kao opsena poteći krvotokom.

U ovom kratkom segmentu krije se tematska i idejna nit romana, a autor na kasnijim stranicama razrađuje ideje koje su ovde naznačene. Ponesen snom, Adrijan kreće u misiju da ljudima iz svog okruženja „raspodeli” određene količine sreće i tuge, uzimajući krv jednih i ubrizgavajući je u krvotok drugih. Arsenić ističe da je on zato „nalik grčkim tragičkim junacima jer čini hibris, prestup i greh kojima se suprotstavlja bogovima jer se meša u ono što nije njegov posao, meša se u podelu sreće i nesreće i na taj način uništava ljudske živote”. Njegova fiksacija ide do te granice da započinje prijateljstvo sa devojkicom sa kardiološkim problemima od koje uči sve što može o punktuaciji perikardne kese, a svoja znanja usavršava na putovanjima po svetu gde saznaje tajne šamanstva. Kasnije bira žrtve od kojih uzima „serum sreće”, odnosno tečnost punu „koncentri-

sane boli i patnje”, igrajući se boga s njihovim emocijama i životom. I dok je ceo postupak uzimanja krvi opisan dovoljno detaljno da čitalac u njega poveruje, jasno je da je upravo ovo taj element fantastike i natprirodnog koji, iako je utemeljen u istoriji medicine, daje novi sloj narativu. Nasuprot ovim sekvencama teksta javljaju se i drugačije epizode poput vrlo upečatljive scene silovanja jedne od junakinja koja je izvedena precizno i detaljno, izrastajući u najuverljiviji deo romana.

Mada ne bez mana, naročito na planu jezika u nepotrebno deskriptivnim pasażima, *Opsena* uspeva da oslika portret upečatljivog junaka koji nije lokalizovan ili ograničen na jednu vremensku odrednicu. Slično ranije istaknutim junacima iz kanona svetske književnosti, i junak Gavre Vlaškalina zaslužuje svoju priču i raste u književno relevantnu pojavu čija slojevitost i ugao posmatranja sveta postaju važniji od njega samog i dela u kom se javlja.